

Бочек Оксана Іванівна,кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-3884-8897

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена дослідженню гендерно зумовленого насильства в умовах війни російської федерації проти України. Проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття “гендерно зумовлене насильство” та його вплив на життя і здоров’я населення. Розглянуто міжнародні норми та стандарти, які регулюють захист прав жінок і дівчат від гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного конфлікту. У статті висвітлено певні недоліки законодавства України щодо регулювання гендерно зумовленого насильства.

Ключові слова: гендерно зумовлене насильство, захист прав жінок та дівчат, сексуальне насильство, збройний конфлікт, війна рф проти України.

Проблема гендерно зумовленого насильства (далі – ГЗН) під час збройного конфлікту не є новою для України, а з початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року набула особливої актуальності. На щойно звільнених від російських військ територіях України ексгумують тисячі тіл загиблих військових героїв, цивільного населення, серед яких жінки, чоловіки, діти. Більшість тіл має ознаки насильницької смерті, гвалтування, катування. Свідчення експертів та правоохоронних органів, а також потерпілих і свідків сексуального насильства російськими військовими вказують на необхідність звернути особливу увагу на цю категорію насильства та детально вивчити проблему з метою правильної кваліфікації таких протиправних діянь та недопущення помилок при розслідуванні. Аналіз кожного випадку ГЗН дає можливість виявити особливості і наслідки такого виду насильства, а також проблеми, з якими стикаються постраждалі особи, що зазнали сексуального та ГЗН під час збройного конфлікту на території України, та розробити шляхи їх вирішення.

Війна та збройні конфлікти несуть для цивільного населення головну небезпеку, а саме – порушення прав і свобод людини. ГЗН вважається одним із найпоширеніших порушень прав людини, яке трапляється в усьому світі. Визначене вперше в 1970-х роках як насильство, що здійснюється чоловіками проти жінок, воно може бути засобом вивчення закономірностей, що впливають з індивідуального досвіду і того, як суспільство легітимізує застосування насильства на основі критеріїв гендерної ідентичності. ГЗН як підхід фокусується на гендері як складному соціокультурному конструкті. Це розуміння традиційних ролей чоловіків і жінок, які зображуються в суспільстві, тобто виокремлення жінок як жертв, а чоловіків як кривдників.

© Bochek Oksana, 2022

Організація Об'єднаних Націй визначає насильство щодо жінок як “будь-який акт насильства за ознакою статі, що спричиняє або може спричинити фізичну, сексуальну чи психологічну шкоду жінкам, включаючи погрози вчинення таких актів, примус або довільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в суспільному чи приватному житті” [1].

Повномасштабне вторгнення росії на територію України призвело не лише до масштабних руйнувань цілих міст нашої країни, загибелі як військових, так і цивільного населення, а й до численних випадків ГЗН. Запобігання ГЗН нині має важливе значення не лише з погляду теоретичної науки і захисту конституційних прав та інтересів постраждалих осіб, а й є центром забезпечення національного інтересу кожної демократичної держави, оскільки сприяє економічному, соціальному розвитку суспільства, дотриманню прав та свобод кожного громадянина в цій державі, зокрема в гендерному контексті.

Вагомий внесок у формування теоретичних засад і запобігання ГЗН зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Н. Аніщук, М. Арістова, Н. Болотіна, М. Буроменський, Ю. Галусян, Г. Герасименко, І. Грицай, Н. Грицяк, О. Дашковська, А. Ілліна, Л. Кормич, К. Левченко, Е. Лібанова, Т. Марценюк, О. Матвієнко, Л. Наливайко, М. Ничипоренко, А. Політова, Н. Оніщенко, О. Руднева, Г. Христова, Ю. Черняк та ін.

Як свідчать емпіричні дані, ГЗН непропорційно впливає на жінок через нерівний розподіл повноважень і ресурсів між жінками та чоловіками, економічну вразливість жінок та їхнє становище в сім'ї. Жінки і дівчата не тільки стикаються з високими ризиками ГЗН, а й страждають від браку можливостей та ресурсів, необхідних для запобігання або уникнення ситуацій ГЗН, змушені шукати справедливості та підтримку. Вони є особливо вразливими до негативних наслідків насильства, включаючи небажану вагітність, небезпечні аборти та проблеми репродуктивного здоров'я, ризик інфікування хворобами, що передаються статевим шляхом, та ВІЛ-інфекціями.

Важливо відрізнити ГЗН від насильства щодо жінок. Хоча ці терміни регулярно взаємозамінюються, вони не є синонімами. Насильство щодо жінок визначено в 1993 році в Декларації про ліквідацію насильства щодо жінок як підкатегорія ГЗН. Відповідно, ГЗН також охоплює інші взаємодії, такі як насильство щодо геїв та агресивні прояви маскулітності. Будь-яке насильство є гендерно зумовленим, і видається важливим підкреслити відмінність “гендерно зумовленого насильства” як виду насильства, спрямованого на осіб за ознакою їхньої гендерної ідентичності. Цифри гендерного насильства є досить вражаючими. За даними Світового банку, ГЗН щодо жінок та дівчат – це явище, яке зачіпає кожен третю жінку протягом життя [2]. До того ж понад чверть жінок у віці 15–49 років, які перебувають у стосунках, хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства з боку свого інтимного партнера.

ГЗН є наслідком конфлікту, в тому числі й військового, і розглядається в більш конкретному контексті як засіб, за допомогою якого винні особи намагаються завдати шкоди противнику. Воно застосовувалося в численних конфліктах у ХХ столітті і є явищем, що має довгострокові наслідки. З моменту закінчення Другої світової війни було зареєстровано 248 збройних конфліктів в 153 населених

пунктах [3]. ГЗН вже давно є частиною збройних конфліктів, з великими відмінностями в масштабах, видах насильства, мішенях та ступені існування конкретної тактики вчинення такого насильства.

ГЗН використовується злочинцями з дуже чіткою метою. Вона полягає в тому, щоб “зламати дух ворога”, і в цьому способі мислення жінки розглядаються як носії нації, тобто саме вони культивують гідність і таким чином зміцнюють всю націю. Жінка в цьому випадку становить “центр тяжіння противника” [4]. Певною мірою згвалтування жінки-ворога можна розглядати, на нашу думку, як символічний спосіб згвалтування тіла всієї спільноти, як напад на націю, а не лише як індивідуальний напад на окрему жінку.

Як слушно зазначила журналістка, редактор WMC CLIMATE Лорен Вульф у своєму дослідженні впливу сексуального насильства відносно жінок та чоловіків під час збройних конфліктів, “страх – це один зі способів, за допомогою якого ополченці виявляють владу і претендують на панування, зрештою претендуючи на владу будинок за будинком, поле за полем, жінка за жінкою” [5]. Війна, конфлікти і кризи вселяють жінкам та дівчатам реальний страх – що їх безпека та права людини будуть стояти на останньому місці серед населення. За результатами дослідження міжнародної організації Global Citizen, очікується, що нинішня війна в Україні завдасть жінкам та дівчатам більшої шкоди, ніж будь-якому населенню, як в короткостроковій так і довгостроковій перспективі [6].

Сексуальне насильство та гвалтування як види ГЗН під час війни – постійне питання в історії. Це був спосіб вихолощення ворога у багатьох війнах, від згвалтування жінок наприкінці Другої світової війни, китайських жінок у 1937 році під час Нанкінської різанини, до геноциду в Руанді. Згвалтування стає системною зброєю проти цивільного населення, як це було в багатьох країнах, таких як Демократична Республіка Конго або Сирія.

Вивчення ГЗН у конфлікті піднімає питання про виконавців насильства. Якщо вважається, що бути жінкою у воєнний час небезпечніше, ніж чоловіком, то це пов'язано з культурно зумовленими гендерними ролями. Ця логіка закладена в повсякденному житті та сприйнятті гендеру. Основні уявлення про війну та конфлікти зображують жінок і дівчат як пасивних та миролюбних, тоді як чоловіки вважаються активними й агресивними. Таке бачення та спосіб мислення гостро потребують ширшого розуміння участі жінок під час конфліктів та війн.

Генерал-майор Патрік Каммаерт, колишній командувач сил ООН у Східній Демократичній Республіці Конго, заявив у відеоролику “Зупинити згвалтування негайно: дії ООН проти сексуального насильства в умовах конфлікту”: “Може, бути жінкою у збройному конфлікті небезпечніше, ніж солдатом” [7]. Заява генерала Патріка Каммаерта є чудовою ілюстрацією цього явища, оскільки вона демонструє, як порядок денний сек'юритизації може бути гендерно маркованим: його політичний наратив надає пріоритет досвіду і потребам жінок та дівчат і водночас затушовує досвід чоловіків та хлопців. Підтверджуючи та увічнюючи ці уявлення, жінки та дівчата піддаються більшому ризику під час воєн та збройних конфліктів. Так, говорячи про ГЗН як результат війни в нашій державі, станом на 20 травня 2022 року загальної кількості випадків сексуального насильства, вчинених російськими військовослужбовцями, точно невідомо, проте станом на

кінець квітня 2022 р. зареєстровано 103 звернення про випадки гендерного та сексуального насильства на звільнених від російських загарбників територіях. Серед осіб, яких було зґвалтовано, близько 30 % – неповнолітні дівчата, 12 з яких зараз вагітні. Протягом 1 березня – 12 квітня 2022 р. до Abortion Dream Team – організації, яка належить до мережі правозахисних організацій Abortion Without Borders, звернулися 102 українки, які виїхали з України до Польщі, з вагітністю до 12 тижнів, яку хотіли перервати [8].

Хоча чоловіки та хлопчики також стикаються з великими ризиками зловживань та насильства, що ґрунтуються на культурно сформованих уявленнях про гендерні ролі. “Вирішення проблеми гендерно зумовленого насильства щодо жінок і дівчат у конфліктних ситуаціях невіддільне від боротьби з формами насильства, до яких особливо вразливі цивільні чоловіки” [9]. ГЗН щодо чоловіків насправді відбувається набагато частіше, ніж можна було б очікувати. Чоловіки та хлопчики стають жертвами насильства у воєнний час, хоча цьому виду сексуального насильства приділяється мало уваги.

Не стали винятком й випадки сексуального насильства щодо чоловіків під час війни в Україні. Зафіксовано численні випадки гвалтування з подальшим вбивством чоловіків на окупованих територіях, про що свідчать доповіді як міжнародних організацій, так і правоохоронних органів. Міжнародні організації у своїй практиці використовують категорію “сексуальне насильство як зброя війни та тортур” для підкреслення того, що таке насильство може використовуватись цілеспрямовано та систематично в збройному конфлікті. Так, під час війни росії проти України сексуальне насильство щодо чоловіків використовується з метою змусити постраждалих (зокрема, ув’язнених у незаконних місцях несвободи) до вчинення певних дій: розкрити інформацію, залишити місце постійного проживання, заплатити викуп за звільнення, відмовитися від учинення активних дій у підтримку іншої сторони конфлікту, а іноді навіть для розваги тощо.

Про сексуальне насильство щодо чоловіків повідомляється недостатньо: розглядаючи питання ГЗН щодо чоловіків під час збройних конфліктів, ми не залишаємо поза розглядом проблему сексуального насильства щодо жінок. Обидва ці види насильства є частиною однієї проблеми гендерного виміру конфлікту. Слід зазначити, що сексуальне насильство щодо чоловіків рідко переслідується як зґвалтування або сексуальне насильство, а швидше описується як “катування” або “поводження, що принижує гідність”, таким чином увічнюючи стигматизацію.

Як зазначає австралійська соціологиня Рейвін Коннелл, “насильство є привілейованим місцем для конструювання маскулінності”. Вона пояснює, що насильство може бути “засобом утвердження маскулінності або претензії на неї в міжгруповій боротьбі” [10].

ГЗН є порушенням норм міжнародних документів про права людини та багатьох національних законів. Римський статут (далі – РС) Міжнародного кримінального суду зараховує певні види ГЗН до категорії воєнних злочинів у межах як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів. Так, зґвалтування, примус до проституції, примусова стерилізація та інші види сексуального насильства, які становлять грубі порушення Женевських конвенцій (якщо вони скоєні в контексті збройного конфлікту та пов’язані з ним), відповідно до ст. 8 РС

визнаються воєнними злочинами. Це означає, що особи, які вчинили такі злочини, можуть постати перед Міжнародним кримінальним судом (МКС).

Навіть в умовах активних воєнних дій Україна продемонструвала своє прагнення покласти край насильству щодо жінок і домашньому насильству, ратифікувавши Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, більш відому як Стамбульська конвенція. Так, Стамбульська конвенція визнає триваючими порушеннями прав людини під час збройних конфліктів, які зачіпають цивільне населення, особливо жінок, у формі поширеного або систематичного зґвалтування та сексуального насильства, а також можливість збільшення насильства за гендерною ознакою як під час конфліктів, так і після них [11].

Стамбульська конвенція, а також інші міжнародні документи виділяють такі види гендерно зумовленого насильства: фізичне насильство; психологічне насильство; сексуальне насильство; економічне насильство; домашнє насильство; переслідування; зґвалтування; сексуальне домагання; каліцтво жіночих геніталій; примусова стерилізація; примусовий аборт; примусовий шлюб; злочини в ім'я так званої "честі"; насильство в інституційному середовищі; насильство у воєнних, конфліктних та постконфліктних ситуаціях; торгівля людьми; гендерна дискримінація.

Якщо розглядати збройні конфлікти та війни через призму гендеру, то гендер постає як співвідношення сил: чоловіки піддаються жорстокості та насильству як бійці та комбатанти, тоді як жінки розглядаються як жертви. ІЗН запізно стало предметом занепокоєння міжнародних організацій. ООН приділила особливу увагу цьому питанню в 1990-х роках, прагнучи надати пріоритет правам людини, зокрема, правам жінок і дівчат. У 1993 році ООН прийняла Декларацію про викорінення насильства щодо жінок, яка є першим міжнародним документом, що чітко визначає форми насильства щодо жінок [12].

Однак реальний прогрес ілюструється створенням правової та політичної бази. Так, у 2000 році Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1325 в межах Порядку денного "Жінки, мир, безпека". Цей порядок денний підкреслює важливість голосу та участі жінок у миротворчій діяльності, а також їх особливу вразливість під час збройних конфліктів: "Висловлюючи стурбованість тим, що цивільні особи, особливо жінки та діти, становлять переважну більшість тих, хто зазнає негативного впливу збройних конфліктів, у тому числі як біженці та внутрішньо переміщені особи, і все частіше стають об'єктами нападів з боку комбатантів та озброєних елементів, і визнаючи, що це має наслідки для досягнення тривалого миру і примирення" [13].

Резолюція 1325 наголошує на захисті жінок у воєнний час: "Закликає всі сторони у збройному конфлікті вживати спеціальних заходів для захисту жінок і дівчат від насильства за ознакою статі, особливо зґвалтування та інших форм сексуального насильства" [14]. Попередження чітко пов'язане з конфліктом у Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, а пізніше уточнено в Резолюції 1888, щоб ще більше зосередити увагу на запобіганні сексуальному та гендерному насильству. Прогрес у розгляді ІЗН та запобігання насильству під час війни продовжувався з прийняттям Пекінської декларації та Плану дій у 1995 році [15], Декларації

тисячоліття ООН у 2000 році [16], а нещодавно – Порядку денного до 2030 року та його цілі № 5: “Досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат” [17]. Незважаючи на ці стрибки, один факт залишається незмінним: ГЗН йде пліч-о-пліч зі збройним конфліктом, і тому важливо тримати певну дистанцію від гендерно зумовлених та інституціоналізованих репрезентацій.

Насильство над жінками та дівчатами під час воєнних дій є проблемою, яку прагне вирішити весь світ, зокрема ООН. У 2008 році ООН прийняла Резолюцію 1820, яка політизувала необхідність захисту жінок та дівчат під час конфліктів. “Відзначаючи, що цивільні особи становлять переважну більшість тих, хто зазнає негативного впливу від збройних конфліктів; що ці жінки та дівчата є особливою мішенню для застосування сексуального насильства, в тому числі як тактики ведення війни з метою приниження, домінування, вселення страху, розосередження та/або насильницького переміщення цивільних членів громади або етнічної групи; і що сексуальне насильство, вчинене таким чином, може в деяких випадках продовжуватися і після припинення бойових дій” [18]. Крім того, у 2013 році була прийнята Резолюція ООН 2106 (2013) для боротьби з безкарністю щодо проблеми сексуального насильства в умовах збройного конфлікту і для реалізації положень попередніх резолюцій. Резолюція також визнає, що сексуальне насильство в умовах конфлікту може мати вплив на чоловіків і хлопчиків та на всю громаду. Особлива увага звертається повторно на необхідність швидкого реагування на випадки сексуального насильства в умовах збройних конфліктів та створення спеціальних фондів і реабілітаційних програм для постраждалих від сексуального насильства. Резолюція підкреслює спеціальну роль гендерних радників, міжнародних та громадських організацій в реабілітації постраждалих осіб та превенції вчинення сексуального насильства [19].

Оскільки в Україні триває війна з росією і спеціальні мобільні групи з прокурорів, поліцейських та психологів щодня виявляють та документують численні випадки ГЗН над жінками, чоловіками, літніми людьми і дітьми, то постає питання притягнення винних за ці злочини.

Насамперед, слід зазначити, що оскільки до сексуальних злочинів у мирний та воєнний час застосовуються різні підходи, а у статті ми розглядаємо ГЗН як стратегію та зброю у війні, увагу зосередимо на цьому правовому аспекті.

Склади воєнних злочинів передбачаються міжнародними актами – у Женевських конвенціях та Римському статуті Міжнародного кримінального суду. При призначенні покарання міжнародні суди враховують різні обтяжуючі фактори, наприклад, настання вагітності чи спричинення важких фізичних та психологічних наслідків потерпілим. Не менш важливим залишається й той факт, що за вчинення воєнних злочинів немає строку давності притягнення до відповідальності. Це важливо з огляду на те, що не всі постраждалі мають змогу вчасно звернутися до правоохоронних органів, або ж не готові одразу після сексуального насильства заявити про нього офіційно. Крім того, незважаючи на те, що Офіс Генерального прокурора повідомляв про відкриття низки кримінальних проваджень за фактами зґвалтувань у Донецькій, Київській, Харківській, Херсонській та інших областях, ми розуміємо, що їх у рази більше, адже багато українських територій поки не

звільнені від окупантів і постраждали фізично не можуть заявити про вчинені щодо них злочини.

Якщо вести мову про ГЗН, як воєнний злочин, то за національним законодавством таке насильство може кваліфікуватися за ст. 438 Кримінального Кодексу України “Порушення законів та звичаїв війни”. Однак стаття має певні вади, оскільки до складу злочину в актуальній редакції цієї статті належать: жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, а також віддання наказу про вчинення таких дій [20]. І безпосереднього згадування в чинній редакції ККУ жодний вид ГЗН не має. Натомість покарання за такий злочин можливе лише на підставі міжнародних договорів, однак на практиці цей механізм притягнення до відповідальності правоохоронними органами України не використовується. Крім того, розслідування сексуальних злочинів є суттєво складнішим, аніж розслідування інших тяжких злочинів, таких як незаконне позбавлення волі або викрадення людини, насильницьке зникнення, катування, торгівля людьми та ін., які зазвичай супроводжували сексуальне насильство. Зважаючи на зазначений недолік, притягнення до відповідальності винних за скоєння ГЗН та встановлення справедливості стає вкрай проблематичним.

Ще одним недоліком є те, що українські урядовці, ЗМІ, організації, які надають послуги постраждалим та документують порушення прав людини в Україні, хибно використовують як взаємозамінні терміни “сексуальне насильство, пов’язане з конфліктом”, “гендерно зумовлене насильство” та “домашнє насильство”. На думку Верховного комісара ООН з прав людини, така плутанина в поняттях робить визначення характеру й масштабів цієї проблеми ще складнішою, а вплив воєнного конфлікту на життя населення повною мірою лишається недооціненим [21].

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, слід зробити такі висновки. Повномасштабна збройна агресія та військове вторгнення російської федерації на територію України стало шоком для країни та всього світу, що створило значні ризики, включаючи ризик ГЗН. Війна в Україні та погіршення ситуації у сфері безпеки різко підвищили ризик різноманітних форм насильства, включаючи сексуальне насильство, сексуальну експлуатацію, сексуальну наругу та торгівлю людьми. За результатами нашого дослідження можна стверджувати, що ніхто не застрахований від ризику ГЗН. Жінки та дівчата, чоловіки та хлопчики в Україні потребують вжиття невідкладних заходів для запобігання ГЗН і реагування на його небезпечні для життя та здоров’я наслідки. Насправді, вплив та наслідки ГЗН як воєнного злочину, злочини проти людяності, геноцид українського народу з найстрашнішою його жорстокістю є порушенням не лише конституційних прав та свобод людини, а й норм міжнародного гуманітарного права та моралі всього цивілізованого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Beijing Conference, Violence against women, n.d., UN Women. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-overview.htm> (дата звернення: 27.10.2022).

© Bocek Oksana, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.4\(58\).12](https://doi.org/10.36486/np.2022.4(58).12)

Issue 4(58) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>

2. World Bank, Gender-Based Violence (Violence Against Women and Girls, 2019, World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/socialsustainability/brief/violence-against-women-and-girls> (дата звернення: 27.10.2022).
3. *Themmer, L., Wallensteen, P.* Armed conflicts, 1946–2010. *J Peace Res.* 2011, 48 (4): 525-536. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022343311415302> (дата звернення: 27.10.2022).
4. *Banwell, S.* Gender and the Violence(s) of War and Armed Conflict: More Dangerous to Be a Woman? 2020 <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/43770> (дата звернення: 27.10.2022).
5. *Wolfe, L.* (2014, July 25). Why soldiers rape – And when they don't – In diagrams – Women's Media Center. Women's Media Center. URL: <https://womensmediacenter.com/women-under-siege/why-soldiers-rapeand-when-they-dontin-diagrams> (дата звернення: 27.10.2022).
6. *Khanyi Mlaba.* How Do Women and Girls Experience the Worst of War? URL: <https://www.globalcitizen.org/en/content/women-and-girls-impacts-war-conflict/> Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.(дата звернення: 28.10.2022).
7. Nations Unies. (2010, May 17). Stop Rape Now. URL: https://www.youtube.com/watch?v=woW1_xT0gq8 (дата звернення: 28.10.2022).
8. Жертви згвалтування з України та відсутність доступу до абортів у Польщі. “Це викликає у них великий стрес”. URL: <https://vpolszchi.pl/zhertvizgvaltuvannya-z-ukrayini-ta-vidsutnist-dostupu-do-abortiv-u-pol-shi-ce-viklikaye-unih-velikij-s-6759922169232192a> (дата звернення: 20.10.2022).
9. *Carpenter R.C.* Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations, 2006, Security Dialogue. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0967010606064139> (дата звернення: 27.10.2022).
10. *Connell R.W. & Messerschmidt J.W.* Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept, 2005, Gender and Society. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0891243205278639> (дата звернення: 27.10.2022).
11. Конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Рада Європи. 07.04.2011. URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (дата звернення: 28.10.2022).
12. U. N. General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, 1994. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/179739> (дата звернення: 27.10.2022).
13. S/RES/1325. Security Council Resolution on women and peace and security | UN Peacemaker. (n.d.). URL: <https://peacemaker.un.org/node/105>
14. S/RES/1325. Security Council Resolution on women and peace and security | UN Peacemaker. (n.d.). URL: <https://peacemaker.un.org/node/105> (дата звернення: 28.10.2022).
15. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome, 2015, UN Women – Headquarters. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration> (дата звернення: 28.10.2022).
16. U.N., United Nations: Millennium declaration, 2000. URL: <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml> (дата звернення: 28.10.2022).
17. The Sustainable Development Agenda, Gender equality and women's empowerment, United Nations Sustainable Development. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (дата звернення: 28.10.2022).
18. UN Security Council resolution 1820 on women, peace and security (2008). (n.d.). UN Women – Headquarters. Retrieved 10 March 2022. URL: <https://www.unwomen.org/en/docs/2008/6/un-security-council-resolution-1820> (дата звернення: 28.10.2022).
19. Резолюція Ради Безпеки ООН 2106 (2013), прийнята Радою Безпеки ООН на його 6984-му засіданні 24 червня 2013 року. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/372/15/PDF/N1337215.pdf?OpenElement> (дата звернення: 28.10.2022).
20. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.10.2022).
21. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Україні 14 березня 2014 р. – 31 січня 2017 р.: доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини / OHCHR. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportCRSV_UA.pdf (дата звернення: 28.10.2022).

REFERENCES

1. Beijing Conference, Violence against women, n.d., UN Women. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-overview.htm> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
2. World Bank, Gender-Based Violence (Violence Against Women and Girls, 2019, World Bank, URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/socialsustainability/brief/violence-against-women-and-girls> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
3. *Themmer L, Wallensteen P.* (2011). Armed conflicts, 1946–2010. *J Peace Res.* No. 48 (4): 525–536. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022343311415302> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
4. *Banwell S.* (2020). Gender and the Violence(s) of War and Armed Conflict: More Dangerous to Be a Woman? URL: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/43770> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
5. *Wolfe L.* (2014, July 25). Why soldiers rape – And when they don’t – In diagrams – Women’s Media Center. Women’s Media Center. URL: <https://womensmediacenter.com/women-under-siege/why-soldiers-rape-and-when-they-dont-in-diagrams> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
6. *Khanji Mlaba.* How Do Women and Girls Experience the Worst of War? URL: <https://www.globalcitizen.org/en/content/women-and-girls-impacts-war-conflict/> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
7. Nations Unies. (2010, May 17). Stop Rape Now. URL: https://www.youtube.com/watch?v=woW1_xT0gq8 (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
8. Zhertyvy zgvaltuvannia z Ukraini ta vidsutnist dostupu do abortiv u Polshi. “Tse vyklykaie u nyh velykyi stres”. “Rape victims from Ukraine and lack of access to abortion in Poland. “It causes them a lot of stress.”” URL: <https://vpolshchi.pl/zhertvizgvaltuvannya-z-ukrayini-ta-vidsutnist-dostupu-do-abortiv-u-pol-shi-ce-viklikaye-unih-velikij-s-6759922169232192a> (Date of Application: 20.10.2022) [In Ukrainian].
9. *Carpenter R.C.* (2006). Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations, *Security Dialogue*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0967010606064139> Date of Application: 27.10.2022) [In English].
10. *Connell R.W. & Messerschmidt J.W.* (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept, 2005, *Gender and Society*, URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0891243205278639> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
11. Konventsiia pro zapobihannia nasilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsimy yavyshamy. “Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence: Council of Europe”. 04/07/2011 URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (Date of Application: 28.10.2022) [In Ukrainian].
12. U. N. General Assembly, Declaration on the Elimination of Violence against Women, 1994. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/179739> (Date of Application: 27.10.2022) [In English].
13. S/RES/1325. Security Council Resolution on women and peace and security | UN Peacemaker. (n.d.). URL: <https://peacemaker.un.org/node/105> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
14. S/RES/1325. Security Council Resolution on women and peace and security | UN Peacemaker. (n.d.). URL: <https://peacemaker.un.org/node/105> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
15. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome, 2015, UN Women – Headquarters. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
16. U.N., United Nations: Millennium declaration, 2000. URL: <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
17. The Sustainable Development Agenda, Gender equality and women’s empowerment, United Nations Sustainable Development, URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
18. UN Security Council resolution 1820 on women, peace and security (2008). (n.d.). UN Women – Headquarters. Retrieved 10 March 2022, URL: <https://www.unwomen.org/en/docs/2008/6/un-security-council-resolution-1820> (Date of Application: 28.10.2022) [In English].
19. Rezoliutsiia Rady Bezpeky OON 2106 (2013). “UN Security Council Resolution 2106 (2013), adopted by the UN Security Council at its 6984th meeting on June 24, 2013”. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/372/15/PDF/N1337215.pdf?OpenElement> (Date of Application: 28.10.2022) [In Ukrainian].

20. Kriminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku. “Criminal Code of Ukraine”: Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Date of Application: 28.10.2022) [In Ukrainian].

21. Seksualne nasylystvo, poviazane z konfliktom, v Ukraini 14 bereznia 2014 r. – 31 sichnia 2017 r. “Sexual violence related to the conflict in Ukraine March 14, 2014 – January 31, 2017: report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights / OHCHR.” URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportCRSV_UA.pdf (Date of Application: 28.10.2022) [In Ukrainian].

UDC 343.6:316.472.42

Bochek Oksana,
Candidate of Juridical Sciences,
Senior Researcher,
State Research Institute of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-3884-8897

GENDER-BASED VIOLENCE IN THE REALITIES OF RUSSIA’S WAR AGAINST UKRAINE: LEGAL ASPECTS

The problem of gender-based violence during the armed conflict is not new for Ukraine, and since the beginning of the full-scale military invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine on February 24, 2022, it has become especially urgent. Thousands of bodies of fallen military heroes and civilians, including women, men, and children, are being exhumed in the territories of Ukraine just liberated from Russian troops. Most of the bodies have signs of violent death, rape, torture. War and armed conflicts pose the main danger to the civilian population, namely violation of human rights and freedoms. Gender-based violence is considered to be one of the most widespread human rights violations that occur around the world. Russia’s full-scale invasion of Ukraine has led not only to large-scale destruction of entire cities of our country, deaths of both military and civilians, but also to numerous cases of GBV. Prevention of GBV is now important not only from the point of view of theoretical science and protection of the constitutional rights and interests of victims, but is also the center of ensuring the national interest of every democratic state, as it contributes to the economic and social development of society, respect for the rights and freedoms of every citizen in this state, in particular in the gender context.

The full-scale armed aggression and military invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine was a shock for the country and the whole world, which created significant risks, including the risk of GBV. The war in Ukraine and the deteriorating security situation have dramatically increased the risk of various forms of violence, including sexual violence, sexual exploitation, sexual abuse and trafficking. According to the results of our research, no one is immune from the risk of GBV. Women and girls, men and boys in Ukraine need urgent measures to prevent GBV and respond to its life- and health-threatening consequences.

Keywords: gender-based violence, defending the rights of women and girls, sexual violence, civil conflict, war of the Russian Federation against Ukraine.

Отримано 30.11.2022

© Bochek Oksana, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.4\(58\).12](https://doi.org/10.36486/np.2022.4(58).12)

Issue 4(58) 2022

<http://naukaipravoohorona.com/>